

PROTOCOL PER A LA PREVENCIÓ I L'ABORDATGE DEL MATRIMONI FORÇÓS A CATALUNYA

ÍNDEX

1. Presentació
2. Introducció
3. Objectiu
4. Definicions
5. Elements per identificar el matrimoni forçós
6. Supòsits que s'utilitzen per justificar el matrimoni forçós
7. Marc legal
 - 7.1. Internacional
 - 7.2. Unió Europea
 - 7.3. Catalunya
 - 7.4. Estat espanyol
8. Com cal intervenir
 - 8.1. Professionals implicats
 - 8.2. Protocols d'intervenció vinculats
 - 8.3. Fases d'intervenció
 - Prevenció
 - Detecció
 - Atenció
 - Recuperació

1. PRESENTACIÓ

El present Protocol és fruit de les aportacions de diferents documents elaborats per la Generalitat, així com de les entitats d'ajuda a persones immigrades i de les associacions de dones immigrades provinents de països on es pot practicar el matrimoni forçós.

El juny de 2009 el Programa de seguretat contra la violència masclista del Departament d'Interior publica el Procediment de prevenció i atenció policial dels matrimonis forçats.

El desembre de 2014 la Generalitat de Catalunya va publicar el Protocol per a l'abordatge dels matrimonis forçats elaborat en el marc dels protocols d'actuació en casos de violència a la demarcació de Girona. Formaven part de la Comissió de Seguiment diferents unitats de la Generalitat, així com els col·legis d'advocats de Figueres i Girona, ens locals i la Sub-delegació del Govern a Girona.

El 25 d'octubre de 2017 la Secretaria d'Igualtat, Migracions i Ciutadania organitza una Jornada sobre els matrimonis forçats amb la participació de diferents professionals de Catalunya, la Forced Marriage Network del Govern d'Escòcia i la Fédération Nationale Mutilations Sexuelles Féminines & Mariages Forcés (GAMS) de França.

A partir d'aquesta Jornada es crea un Grup de Treball format per diferents actors socials que participen en l'elaboració d'aquest Protocol d'àmbit català.

2. INTRODUCCIÓ

La violència contra les dones és el resultat més greu d'unes relacions socials basades en la desigualtat i en la discriminació per raó de sexe, i esdevé un fenomen universal que afecta gairebé totes les cultures, grups socials i edats d'arreu del món i, per tant, Catalunya no n'està exempta.

A escala mundial el matrimoni forçós és una expressió més de violència contra les dones, que afecta sobretot nenes i joves; és una pràctica molt estesa a l'Àfrica, al Pròxim Orient, a l'Àsia Meridional, Amèrica Llatina i a Europa entre els col·lectius d'ètnia gitana de diversa procedència.

A Catalunya la prevalença del matrimoni forçós s'ha incrementat amb els moviments migratoris. Amb la facilitat de mobilitat de les persones també viatgen algunes pràctiques arrelades en els costums i tradicions que poden ser manifestament contràries al marc legal vigent a Catalunya i també als drets humans. Aquest és el cas del matrimoni forçós.

El matrimoni forçós pot afectar tant majors d'edat com menors, tant nens com nenes. Tenir una orientació sexual o identitat de gènere que s'aparti de les normes de la comunitat o tenir una discapacitat física o mental pot ser un factor de risc afegit. Tot i així, les noies joves, algunes d'elles menors d'edat, són les més afectades.

El matrimoni forçós té unes conseqüències més greus per a les dones que per als homes, perquè solen tenir més probabilitats de patir també abusos sexuals i violència en l'àmbit de la parella. Poden rebre amenaces i patir situacions de violència en l'àmbit familiar que, en alguns casos, poden acabar amb el seu assassinat.

És per això que la Convenció per a l'eliminació de totes les formes de discriminació contra les dones —Tractat Internacional de Drets Humans de l'ONU específic per a les dones, conegut amb l'acrònim de CEDAW, en anglès— prohibeix el matrimoni forçós. El Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra la

dona i la violència domèstica, conegut com a Conveni d'Istanbul, inclou disposicions com ara que els estats el tipifiquin com a delicte. L'Agenda 2030 sobre Desenvolupament Sostenible, aprovada el 2015 per l'ONU, estableix com a fita 5.3 que cal eliminar totes les pràctiques nocives com el matrimoni infantil, precoç i forçós, i la mutilació genital femenina.

El matrimoni forçós suposa també una vulneració greu dels drets humans perquè sotmet les persones afectades a un procés de victimització que estronca el seu projecte de vida. I, encara més, es considera que els fills i filles d'un matrimoni forçós no queden exempts del procés de victimització, perquè creixen en un context familiar que els pot resultar nociu.

A Catalunya es reconeix el matrimoni forçós com una forma de violència masclista. En aquest sentit, l'article 5 de la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, preveu, entre altres conductes, el matrimoni forçós com una manifestació de violència en l'àmbit social o comunitari.

Els casos que s'han abordat a Catalunya fins avui són pocs, per la seva encara invisibilitat. La vulneració tan greu d'un dret fonamental i les seves conseqüències fan necessari un treball de sensibilització, formació i atenció que possibilitin la detecció de casos de risc i el seu abordatge.

Les baixes xifres són conseqüència de les poques denúncies fetes bé sigui per les mateixes víctimes que el pateixen o que estan en risc de patir-lo, o bé per persones del seu entorn. Són molts els elements que influeixen en la decisió de fer la denúncia: la por, el conflicte emocional que suposa denunciar els pares, la falta d'informació, la manca de recursos on poder acudir, l'estigma, l'aïllament del nucli familiar, etc.

Una de les grans dificultats en la detecció dels casos és la situació de vulnerabilitat de la víctima. S'ha de tenir en compte que una persona que vol sortir d'un matrimoni forçós, o que es nega contraure aquest matrimoni, no

comparteix les idees i els dissenys dels seus familiars en relació amb el seu futur, i sovint ha de transcendir aquest nucli per buscar protecció i en definitiva enfrontar-se a la família, que és un procés molt dolorós i a vegades irreversible.

Malgrat ser una pràctica perseguida a Catalunya, cal tenir en compte que el matrimoni es pot celebrar mitjançant rituals informals. En aquests casos el matrimoni no es registra, però és considerat vàlid a ulls de la comunitat.

L'abordatge per erradicar el matrimoni forçós és molt complex. És per això que és imprescindible intervenir-hi a partir de la cooperació entre els diferents àmbits professionals, les diferents administracions i les entitats del sector. Aquesta cooperació s'ha de fer seguint el present Protocol d'intervenció. Les decisions o iniciatives que es prenguin sense tenir en compte les orientacions i directrius d'aquest Protocol poden empitjorar el context de la persona afectada, i posar així en risc la seva vida i, fins i tot, la d'alguns dels seus familiars, com els fills i filles.

3. OBJECTIU

Aquest Protocol té com a objectiu establir un marc de cooperació i un circuit d'intervenció entre les diferents professionals per prevenir, detectar i intervenir davant de situacions de matrimonis forçosos i garantir que cap dona que viu a Catalunya en sigui víctima.

4. DEFINICIONS

El matrimoni forçós és un tipus de violència masclista tal com estableix l'article 5 de la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, que preveu, entre altres conductes, el matrimoni forçós com una manifestació de violència en l'àmbit social o comunitari.

Què és un matrimoni forçós

És la unió de dues persones en la qual, almenys una d'elles (generalment la dona), no ha atorgat el seu ple i lliure consentiment, sinó que ha estat pressionada físicament, sexualment, emocionalment i/o psicològicament per la seva família i el seu entorn de referència.

Si el matrimoni forçós es produeix quan un o tots dos contraents són menors de 18 anys, també s'anomena ***matrimoni prematur***.

Què és el matrimoni concertat

A Catalunya, el matrimoni concertat s'ha definit¹ com aquell que, malgrat que es doni amb el consentiment lliure de les dues parts i de manera legal, s'utilitza com un subterfugi o una pràctica que instrumentalitza aquest ritual per aconseguir objectius no explícits: satisfer interessos econòmics, aconseguir la nacionalitat, etc., amb la connivència dels contraents, que busquen aconseguir

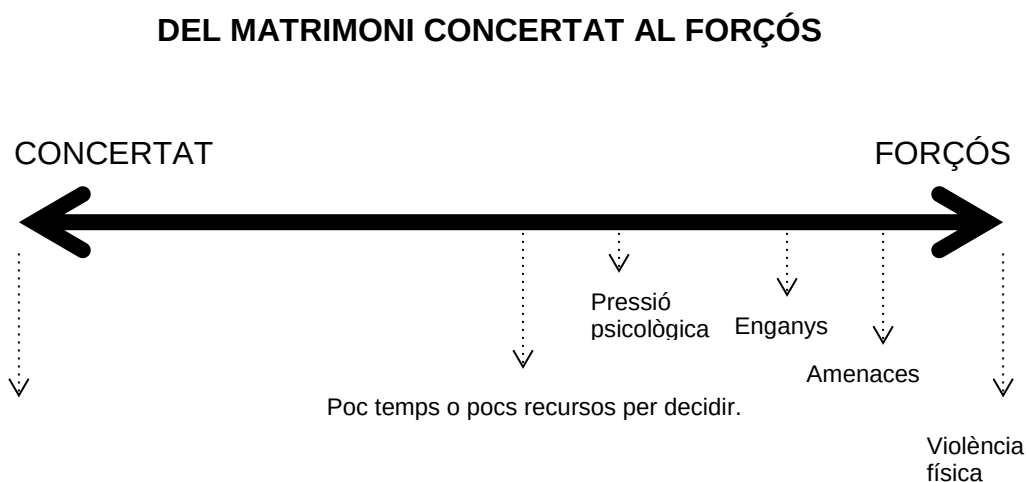
¹ Generalitat de Catalunya. Protocol per l'abordatge dels matrimonis forçats. Girona (2004)

els seus interessos. No hi ha cap vincle afectiu. També s'anomenen matrimonis pactats, matrimonis blancs o matrimonis de conveniència, i no es considera un matrimoni forçós perquè hi ha el consentiment lliure de les dues parts. Ara bé, quan un dels dos cònjuges vol acabar amb el vincle establert i els mateixos mecanismes de pressió familiar i de l'entorn ho impedeixen, pot ser equiparat a un matrimoni forçós en tant que la coacció és exercida per la comunitat.

La línia entre el matrimoni forçós i el matrimoni concertat

Pot resultar difícil establir si un matrimoni ha estat concertat o forçós. La raó és que els contraents poden viure situacions que condicionin la seva decisió. Aquestes tenen a veure amb el poder de convicció dels progenitors, de la família extensa i de les influències de l'entorn. La seva joventut i la inexperiència comporten que no tinguin tota la informació, coneixements o recursos per poder prendre una decisió lliure.

La línia que separa el matrimoni concertat, i per tant amb un consentiment lliure per part dels dos membres de la parella, i el matrimoni forçós, és difusa, tal com es pot veure en el gràfic següent:

La família és qui facilita que una dona i un home es coneguin. Són completament lliures d'escollir si volen casar-se.

Qui és la víctima

La persona que es troba en risc de ser obligada a contraure matrimoni contra la seva voluntat o aquella que ja l'ha contret. En aquest Protocol el terme no es fa servir en cap cas per suggerir feblesa o debilitat de la persona.

5. ELEMENTS PER IDENTIFICAR EL MATRIMONI FORÇÓS

- El matrimoni forçós és aquell en què, com a mínim, un dels dos integrants **no ha consentit lliurement celebrar-lo** i que, per tant, s'ha establert sota coacció. Els tipus de coacció són diversos i inclouen pressions físiques, psicològiques, financeres, sexuals i emocionals, així com amenaces, assetjament, xantatge i ús de l'engany, entre d'altres. També es considera coacció el fet **d'aprofitar-se de la incapacitat d'algú per consentir o entendre la naturalesa del matrimoni, per exemple en el cas dels menors d'edat**. Aquesta coacció es pot dur a terme tant per part dels progenitors com pels membres de la família i la comunitat.
- El matrimoni forçós es diferencia del matrimoni concertat en tant que, tot i que en el segon les famílies poden adoptar un paper principal en la planificació del matrimoni, els cònjuges tenen l'oportunitat de decidir lliurement si volen acceptar o no el matrimoni. El matrimoni concertat ha funcionat amb èxit durant molt temps com a forma d'establir els enllaços en comunitats en què els contraents consenten a casar-se amb qui la seva família o comunitat ha escollit. Tot i així, es considerarà forçós si, durant el procés, un dels dos integrants (o ambdós) canvien d'opinió i, contra la seva voluntat, és obligat a consumir l'acord.
- **La majoria de víctimes del matrimoni forçós són dones, però cal tenir en compte que també hi pot haver víctimes masculines.** Les persones amb discapacitat física i/o mental també poden esdevenir potencials víctimes de matrimoni forçós. El tema de la sexualitat és un altre factor de risc, en tant que la sospita d'homosexualitat o transgènere (en el cas de persones pertanyents al col·lectiu LGTBI) pot determinar un matrimoni forçós.
- **Les víctimes de matrimoni forçós es troben sota una elevada pressió per satisfer els desitjos de la família i/o la comunitat**, que pot anar acompanyada de greus abusos emocionals i sexuals. En alguns casos, es poden arribar a produir crims d'honor o bé situacions extremes en què les víctimes recorren al suïcidi.

- Les circumstàncies del matrimoni forçós són tan difícils i contradictòries per a la víctima que pot passar que, després d'escapar del nucli familiar de risc, hi retorni. És important tenir en compte que la víctima pot haver estat patint una forta manipulació emocional i que es trobi confusa. Per això cal acompanyar-la.
- La manca de llibertat també s'aplica en cas de divorci d'un matrimoni forçós:
 - Algú que té poc marge, o nul, per decidir si es pot casar, també estarà condicionat a l'hora de decidir si es vol divorciar.
 - La dona en un matrimoni forçós pot descartar l'opció de divorciar-se per qüestions migratòries, econòmiques o vinculades a la tradició, entre d'altres.
 - Una dona que vol deixar una relació pot ser rebutjada per les amistats i familiars, perquè consideren que el divorci és un fet vergonyós.

6. SUPÒSITS QUE S'UTILITZEN PER JUSTIFICAR EL MATRIMONI FORÇÓS

- **La tradició**

El matrimoni forçós pot respondre a diferents motius tradicionals de la mateixa família, ètnia o comunitat. Hi ha la creença que el matrimoni reforça els vincles entre les dues famílies dels contraents en el sentit d'augmentar el prestigi de les famílies dins de la comunitat, conservar riqueses i béns o fins i tot incrementar-los.

També se sol creure que l'elecció de la parella és massa important per deixar-la en mans dels fills i filles, i per aquest motiu si una filla rebutja el candidat proposat, aquest fet suposa una protesta contra la jerarquia familiar, i es posen en dubte les bones intencions que tenen els pares i les mares o tutors legals envers els fills i filles.

El concepte del matrimoni com a mecanisme per mantenir la unitat familiar i la identitat ètnica també és un element important en algunes cultures on s'espera que tots els membres actuïn en benefici de la família, i alhora tota la família és responsable de manera col·lectiva i respon pel comportament de cadascun dels seus membres.

- **La cohesió de grup**

Evitar aquells comportaments que es consideren fruit de l'occidentalització, pot ser una altra explicació per l'existència de la pràctica, així com el fet d'evitar que una persona es relacioni amb gent de fora del seu col·lectiu o grup de diferenciació.

El pretext de reforçar relacions familiars té a veure també amb la cohesió de grup i la necessitat de mantenir les relacions amb un cercle com més tancat millor.

- **L'honor familiar**

L'honor és un terme reconegut internacionalment per descriure la justificació cultural sovint al·legada per celebrar un matrimoni forçós. Les comunitats practicants entenen el matrimoni com el començament de la relació entre dues famílies de prestigi i, per tant, les famílies sense honor són aquelles en què algun membre de la família ha tingut un comportament irrespectuós o no ha seguit les normes socials de la seva comunitat o no ha mantingut el compromís de casament d'un dels seus membres. Una família sense honor pot arribar a ser rebutjada i expulsada de la seva comunitat.

- **La supervivència de l'economia familiar**

El matrimoni pot suposar una font d'ingressos, una descàrrega econòmica o servir per fer front al pagament de deutes. També pot suposar l'obtenció de beneficis econòmics, terres o propietats.

- **La religió**

En moltes comunitats, la religió juga un paper clau a la vida quotidiana. L'afirmació "forma part de la nostra religió" s'utilitza freqüentment com a argument per conservar el matrimoni forçós com a tradició, però aquesta afirmació és falsa:

- En aquest sentit, pel que fa a l'Islam, imams i persones expertes en l'Islam han manifestat en reiterades ocasions que l'Islam prohibeix el matrimoni forçós i que només és vàlid si els dos cònjuges l'accepten per voluntat pròpia i lliure. El respecte envers els pares, les mares i tutors legals és un principi important de l'Islam, però mai per sobre dels drets dels fills i filles en relació amb l'elecció de la parella. El respecte no significa obediència

absoluta si el que es demana va en contra dels drets propis de les persones.

- Per als hinduïstes, el matrimoni és un sacrament pel qual s'assegura la continuïtat familiar i es permet el pagament del deute moral amb els avantpassats. En algunes comunitats el consentiment lliure dels contraents es recull en la Llei del matrimoni hindú de 1955.

- **La cura de persones en situació de dependència**

Garantir tractaments i cures per a una persona gran o amb discapacitat quan no pot ser atesa per la família pot arribar a ser un motiu per justificar un matrimoni forçós. La família pot valorar que el matrimoni aportarà una cuidadora a la persona discapacitada o fins i tot seguretat econòmica, depenent de cada cas. Per tant, pot arribar a ser una qüestió pràctica des del punt de vista dels pares i tutors legals dels cònjuges.

En altres ocasions, la família també pot exercir obligatorietat per casar-se al primogènit o primogènita perquè el seu estatus de solteria pot esdevenir un impediment per al casament de la resta de descendència.

- **La identitat de gènere i sexualitat**

El matrimoni forçós es pot arribar a realitzar i justificar per tal de controlar el comportament, la sexualitat, l'orientació sexual o la identitat de gènere d'un familiar.

En aquelles comunitats on la virginitat de la dona és símbol d'honor i requisit imprescindible perquè se celebri el matrimoni, aquest sol ser precoç en l'edat, i per tant s'asseguren l'obediència per part de la noia.

En altres contextos on es practica el matrimoni forçós hi ha la creença que una persona que forma part del col·lectiu LGTBI deixarà de ser-ho gràcies a la intervenció de la família que li arregla un matrimoni.

- **Motius migratoris**

El matrimoni pot permetre o facilitar el reagrupament familiar, la regularització administrativa d'un dels contraents o l'obtenció de la nacionalitat, per tant, una comunitat practicant pot dotar de més prestigi l'enllaç pel fet d'aportar-hi un fill o filla que té aquest valor afegit.

A tall de síntesi, tots aquests factors esmentats perfilen una varietat de situacions que podem trobar en el nostre context. A continuació destaquem alguns dels perfils amb una major prevalença:

- Noies (majors o menors d'edat) amb nacionalitat espanyola o una altra nacionalitat, residents a Catalunya, amb risc de ser casades amb un home del mateix origen a Catalunya.
- Noies (majors o menors d'edat) amb nacionalitat espanyola o una altra nacionalitat, residents a Catalunya, amb risc de ser casades amb un home del mateix origen que resideix fora de l'Estat espanyol (per exemple durant unes vacances).
- Noies (majors o menors d'edat) amb nacionalitat estrangera que són "importades" per tal de ser casades amb un home del mateix origen que elles que resideix a Catalunya.

7. MARC LEGAL

7.1. Internacional

El matrimoni forçós va ser expressament condemnat per la **Convenció sobre el consentiment per al matrimoni** de les Nacions Unides, en vigor des del 9 de desembre de 1964, que va desenvolupar l'article 16 de la **Declaració Universal dels Drets Humans** on disposa, en el seu apartat segon, que només s'establirà el casament amb el consentiment lliure i ple dels futurs esposos. També fa referència a l'edat mínima per contraure matrimoni i el registre dels matrimonis.

La Convenció per a l'eliminació de totes les formes de discriminació contra les dones (CEDAW, en anglès) és el Tractat Internacional de Drets Humans de l'ONU específic per a les dones, que prohibeix el matrimoni forçós.

L'Agenda 2030 sobre Desenvolupament Sostenible, aprovada el 2015 per l'ONU, estableix en la fita 5.3 que cal eliminar totes les pràctiques nocives com el matrimoni infantil, precoç i forçós, i la mutilació genital femenina.

El **Conveni del Consell d'Europa sobre la prevenció i la lluita contra la violència envers la dona i la violència domèstica** (Istanbul, 11 de maig de 2011), ratificat per l'Estat espanyol el 6 de juny de 2014, reconeix el matrimoni forçós com una de les manifestacions de violència sobre la dona entesa com una violació dels drets humans i una forma de discriminació contra les dones (art. 3). Els considera com un dels actes de violència basats en el gènere que impliquen o poden implicar per a les dones danys o patiments de naturalesa física, sexual, psicològica o econòmica, incloses les amenaces de fer els actes esmentats, la coacció o la privació arbitrària de llibertat, en la vida pública o privada.

L'article 37 del Conveni preveu que s'adoptin les mesures legislatives o d'un altre tipus necessàries per tipificar com a delictes penals, quan es faci intencionadament, l'acte de forçar un adult o un menor a contraure matrimoni;

així com l'acte, quan es faci intencionadament, de portar-lo al territori d'una part o d'un estat diferent d'aquell en el qual resideix amb la intenció d'obligar-lo a contraure matrimoni.

L'article 32 preveu que els estats signants adoptin les mesures legislatives que siguin necessàries perquè els matrimonis contrets per la força puguin ser anul·lables, anul·lats o dissolts sense que això suposi per a la víctima càrregues econòmiques o administratives excessives.

7.2. Unió Europea

La Directiva 2011/36/UE del Parlament Europeu i del Consell d'Europa, de 5 d'abril de 2011, relativa a la prevenció i la lluita contra el tràfic d'éssers humans i a la protecció de les víctimes, inclou en la definició de tràfic d'éssers humans el matrimoni forçós entre les conductes que poden donar lloc a una explotació de persones. Aquesta Directiva determina que s'ha de tipificar i sancionar aquesta conducta.

7.3. Catalunya

La Llei catalana 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, recull per primera vegada el matrimoni forçós com un tipus de violència masclista en l'àmbit sociocomunitari.

7.4. Estat espanyol

La reforma del **Codi penal** feta per la Llei orgànica 1/2015, de 30 de març, va introduir per primera vegada en la nostra legislació penal el **delicte específic de matrimoni forçós**. En aquest sentit, l'article 172 bis castiga amb penes de presó de sis mesos a tres anys i sis mesos, o amb una multa de dotze a vint-i-quatre mesos, la persona que amb intimidació greu o violència n'obligui una altra a contraure matrimoni. Amb la mateixa pena es castiga la persona que, amb la finalitat de cometre els fets descrits, utilitzi violència, intimidació greu o

engany per forçar-ne una altra a abandonar el territori espanyol o a no tornar-hi. En ambdós casos, les penes s'han d'imposar en la seva meitat superior quan la víctima sigui menor d'edat.

Relacionades amb situacions de matrimonis forçosos també pot haver-hi greus conductes delictives constitutives de violència domèstica, tortures i altres delictes contra la integritat moral, delictes contra la llibertat i la indemnitat sexuals: agressions sexuals, abusos sexuals, delictes de lesions, sostracció de menors i, en situacions molt greus, delictes d'homicidi i d'assassinat. En aquest darrer supòsit, el crim sol ser perpetrat per una persona, habitualment una figura masculina o bé un grup de persones proper a la víctima, que pertany al seu entorn familiar o comunitari. És el que s'anomena *crim d'honor*.

La reforma del Codi penal transposa la Directiva 2011/36/UE per tal de considerar el matrimoni forçós com una forma de tràfic d'éssers humans. En concret, l'article 177 bis e) inclou penes de 5 a 8 anys de presó per tràfic d'éssers humans amb la finalitat de celebració d'un matrimoni forçós, sigui en territori espanyol, sigui des d'Espanya, en trànsit o amb destinació a aquesta, utilitzant violència, intimidació o engany, o abusant d'una situació de superioritat o de necessitat o de vulnerabilitat de la víctima nacional o estrangera, o mitjançant el lliurament o la recepció de pagaments o beneficis per aconseguir el consentiment de la persona que tingui el control sobre la víctima, la capti, transporti, traslladi, aculli o rebi, incloent-hi l'intercanvi o la transferència de control sobre aquestes persones.

8. COM CAL INTERVENIR

Les pautes d'intervenció davant el matrimoni forçós van molt més enllà de la detecció de casos. Atès que un matrimoni forçós pot comportar conseqüències irreversibles per al futur de la persona afectada, és important treballar conjuntament per preveure i evitar el procés de victimització.

La intervenció s'ha de fer des de l'enfortiment de capacitats i la sensibilització de les comunitats practicants i la materialització dels drets de les dones a través del seu empoderament. A més, en cas que la víctima hagi de passar per un procés de dol i d'adaptació després del trencament amb el nucli familiar i la comunitat d'influència, cal tenir en compte els mecanismes de protecció de llarga durada que n'afavoreixin la recuperació.

8.1. Professionals implicats

Atès que la detecció del matrimoni forçós, així com la resposta i l'acompanyament a les víctimes, es pot fer des de diferents àmbits i equips professionals, es proposa que es creïn comissions locals o comarcals integrades per diversos professionals als territoris on viuen dones i nenes procedents dels països o cultures on es practica.

Les comissions han de vincular-se a les taules institucionals comarcals previstes en els protocols per a l'abordatge de la violència masclista de la Comissió de Violència Masclista. Aquestes taules es reuniran periòdicament per compartir diagnòstic i seguir la situació dels casos de risc i dels casos detectats.

En detectar un cas, els representants de les taules convocaran els professionals del territori que el puguin conèixer, per tal d'iniciar la intervenció.

Les comissions territorials estaran formades per professionals de:

- l'àmbit educatiu
- l'àmbit de la salut
- l'àmbit dels cossos de seguretat
- l'àmbit dels serveis socials

- l'àmbit de l'atenció a les dones: SIAD i SIE
- l'àmbit de l'atenció a la infància i l'adolescència
- l'àmbit de la immigració i l'acollida
- altres àmbits: esport, lleure, joventut...

8.2. Protocols d'intervenció vinculats

Atès que a Catalunya ja hi ha protocols d'actuació davant les violències masclistes i els maltractaments infantils, es recomana seguir el que estableixen quant a mesures i actuacions, però cal tenir en compte els senyals d'alerta i les especificitats en la detecció i la intervenció que s'esmenten en aquest Protocol.

Els protocols existents són:

- Protocol marc per a una intervenció coordinada contra la violència masclista
- Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya
- Protocol d'actuació, entre els departaments de Treball, Afers Socials i Famílies i d'Ensenyament, de prevenció, detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu
- Protocol per a l'abordatge de la violència masclista en l'àmbit de la salut a Catalunya

8.3. Fases d'intervenció

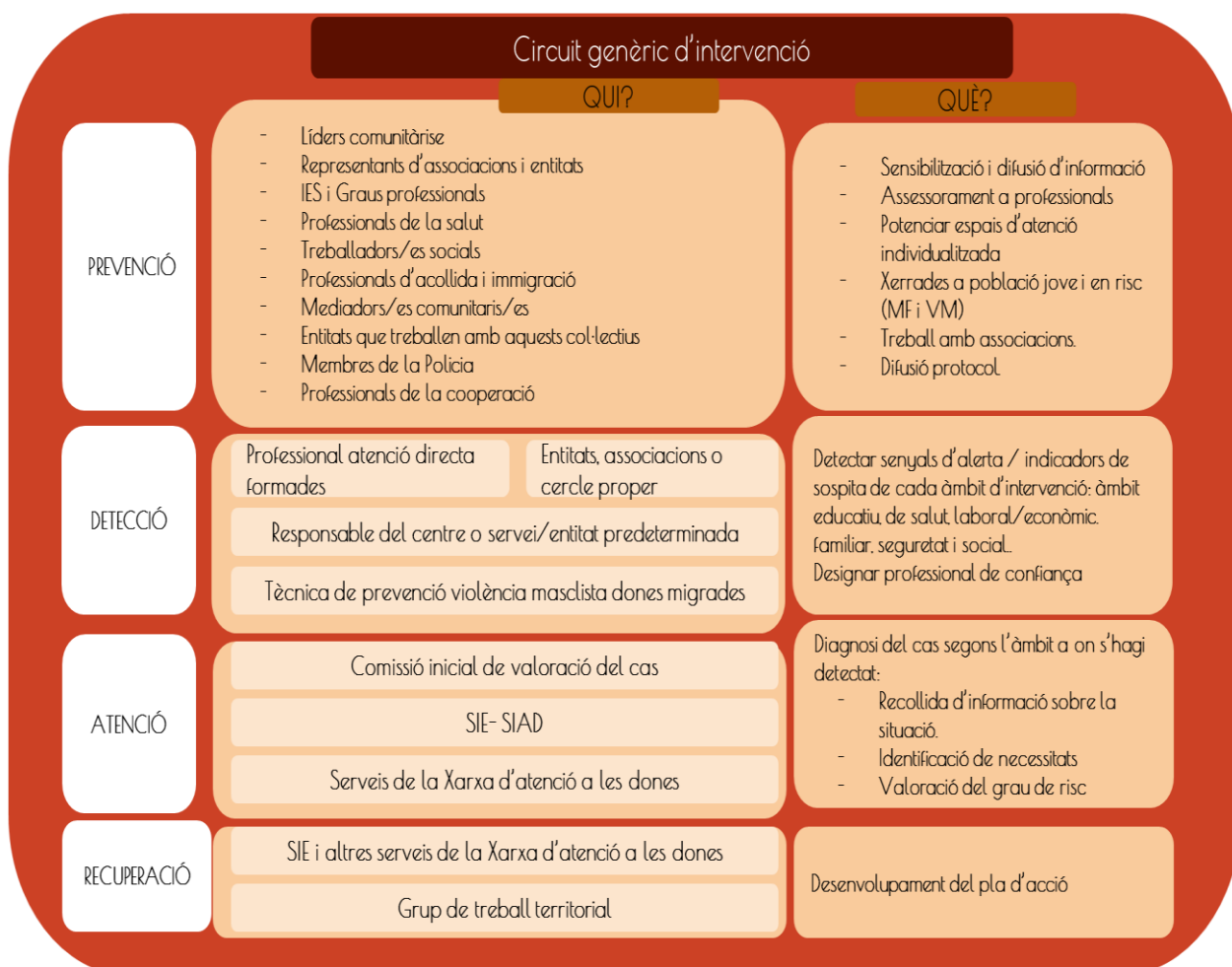
L'abordatge per erradicar el matrimoni forçós consta de quatre fases:

1. Prevenció
2. Detecció
3. Atenció
4. Recuperació

Les fases de prevenció, atenció i recuperació poden ser llargues en el temps, segons cada circumstància. Per contra, el pas de la fase de detecció a la d'atenció ha de ser necessàriament molt curta en el temps.

En totes aquestes fases intervenen diferents professionals, tant de les administracions locals i de la Generalitat com d'entitats socials especialitzades. Aquests professionals han de ser capaços de detectar i discernir si hi ha una situació de risc de matrimoni forçós i, en cas que sigui així, han de determinar-ne el grau de risc i acordar les accions que cal dur a terme.

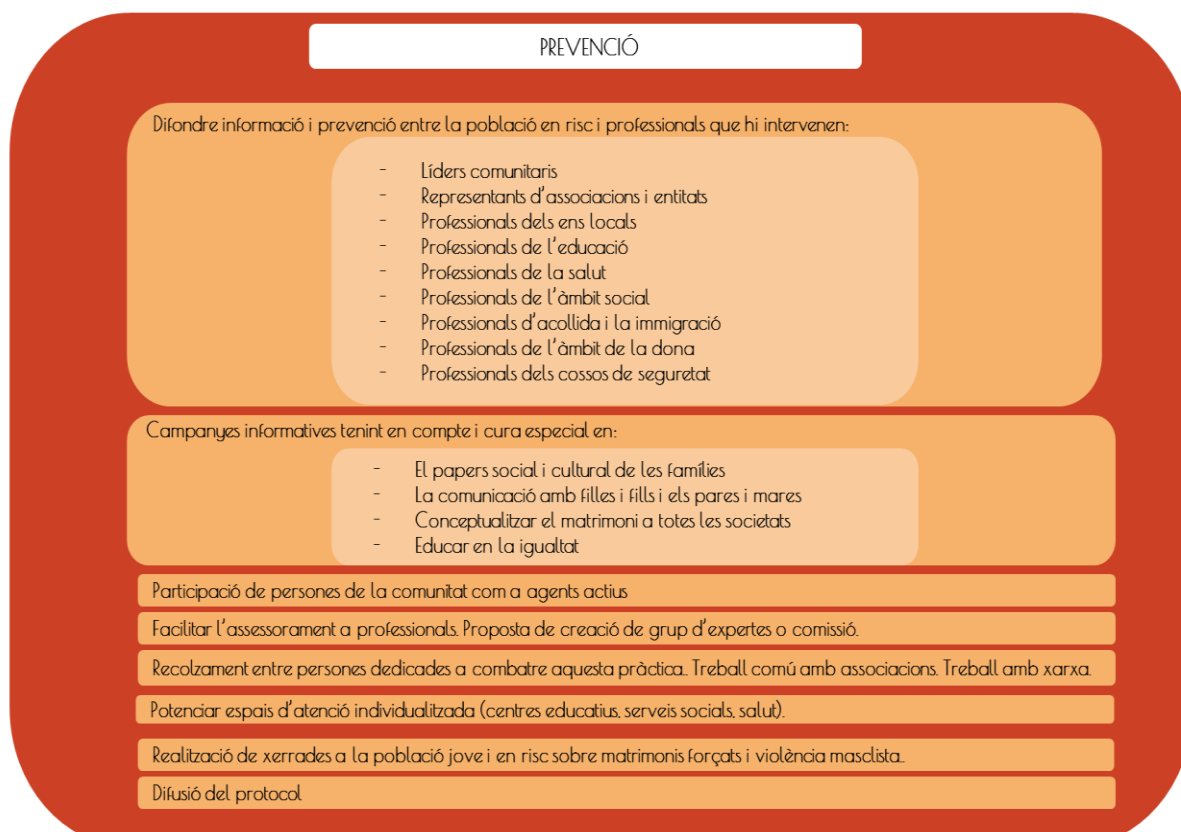
En el quadre següent es detalla, en cadascuna de les fases d'intervenció, **quins** professionals les formen i **què** s'ha de fer.

PREVENCIÓ

En la fase de prevenció es tracta de treballar simultàniament quatre línies:

1. **Sensibilitzar la població** que prové de zones on es practica sobre les conseqüències legals, psicològiques i emocionals que comporta el matrimoni forçós. També cal que es prengui consciència dels drets humans i, específicament, dels drets humans de les dones.
2. **Formar els i les professionals** sobre el matrimoni forçós i la vulneració dels drets humans que suposa, sobre com detectar-lo i com actuar.
3. **Empoderar, assessorar i acompanyar les víctimes potencials** sobre els seus drets i sobre els recursos que tenen disponibles. Si escau, es pot formar la víctima en mesures d'autoprotecció.
4. **Intercanviar experiències** i bones pràctiques en la prevenció i l'abordatge dels matrimonis forçosos per treure'n aprenentatges tant en i entre els àmbits professionals, comunitaris i de moviments de dones i feministes tant del nord com del sud.

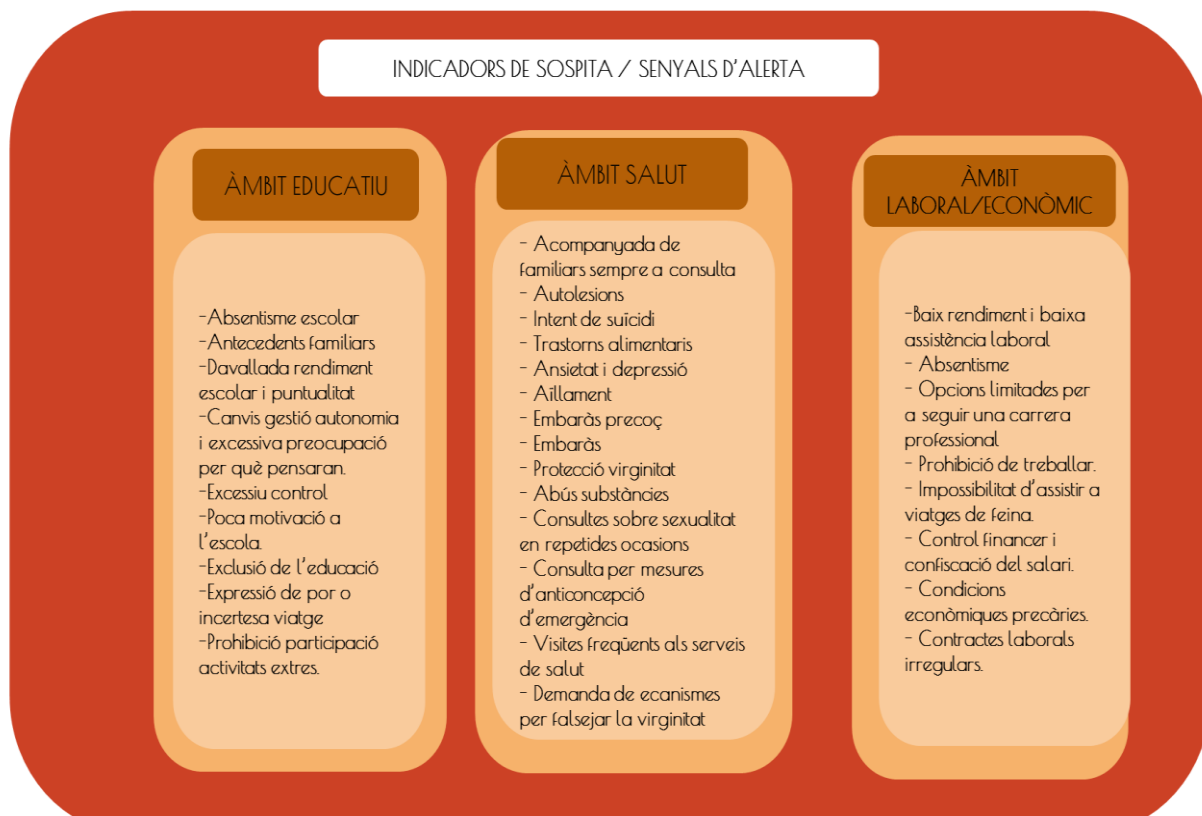
DETECCIÓ

Hi ha diferents professionals que poden detectar casos de risc de matrimoni forçós, hi ha diferents elements que es poden tenir en compte i hi ha diferents senyals que ens poden alertar i ajudar per detectar un cas:

Elements que cal tenir en compte:

- En alguns casos, les víctimes no són conscients que les estan obligant a casar-se. És molt difícil detectar la celebració d'un matrimoni forçós quan les víctimes són molt joves. Un viatge familiar o un trasllat sobtat són senyals que indiquen que alguna cosa no va bé.
- Els senyals són més difícils de detectar en el cas de les persones amb discapacitat física i/o mental. Cal aguditzar l'enginy a l'hora de trobar formes de detecció.
- És important determinar si hi ha **altres persones** de l'entorn familiar susceptibles de ser afectades per aquesta pràctica.

Senyals d'alerta:

Davant aquests senyals d'alerta, els professionals han de parlar amb la víctima. És molt important establir un ambient de confiança perquè la persona se senti còmoda. Aquests són alguns consells per aconseguir-ho:

- Li hem de demostrar que pot confiar en nosaltres.
- Hem de procurar no emetre judicis de valor sobre altres cultures.
- Cal respectar els seus processos i necessitats.
- És recomanable intentar mantenir-hi el contacte i estar presents com a alternativa, malgrat que no ho vulgui denunciar.
- No hem d'emprar membres de la família, amics, veïns o líders de la comunitat com a intèrprets i acompanyants.
- Quan treballem amb una jove o menor, hem d'adoptar un enfocament positiu. No es tracta de dir-li que la família l'està limitant, sinó plantejar-li que evitar el matrimoni és una manera de tenir temps per adquirir uns coneixements, uns recursos i una experiència que li permetran, si així ho desitja, prendre la decisió de casar-se d'una manera madura.

- A les persones del col·lectiu LGBTI els pot ser difícil parlar sobre el matrimoni forçós, a causa dels estereotips socials sobre la masculinitat.

Si la persona és **major d'edat**, les preguntes recomanades són:

- ✓ Quins són els motius del reagrupament familiar?
- ✓ Quin tipus de permís de residència tens?
- ✓ Has tingut mai por de la teva parella o dels membres de la teva família?
- ✓ Són verbalment abusius amb tu?
- ✓ Et sents segur/a a casa?
- ✓ T'has sentit mai amenaçat/ada per la teva parella o pels membres de la teva família?
- ✓ T'has sentit mai obligat/ada a practicar sexe quan tu no volies?

Si la persona és **jove o menor d'edat**, les preguntes recomanades són:

- ✓ Tens una bona relació amb els teus pares i amb la família?
- ✓ A part de l'escola, tens amics i fas activitats amb altres joves?
- ✓ Pots escollir com, quan i amb qui pots fer aquestes activitats a fora i a dins de l'escola?

Segons les respostes a les preguntes establertes, podem decidir si anem més enllà i fem preguntes més profundes, sobretot relacionades amb els rols de gènere i l'història familiar, per acabar de confirmar la sospita i el nivell de risc.

Elements jurídics per tenir en compte

La regulació que afecta el matrimoni està fragmentada per l'ordenament jurídic (dret administratiu i dret penal), de manera que esdevé un àmbit de complexitat especial a l'hora d'estudiar-ne els efectes i la dissolució. A més, l'element transnacional en els casos de matrimonis forçosos agreuja encara més aquesta complexitat esmentada. De manera pràctica i com a breu llista d'indicadors que

els professionals han de reconèixer per treballar un cas de matrimoni forçós, es recomana investigar les qüestions següents:

- La víctima és menor o major d'edat?
- Quina situació familiar té? Especialment, té descendència?
- Quina situació administrativa té la víctima? Cal fer una atenció especial al fet que la víctima sigui estrangera (diferenciació entre nacional de la UE i de fora de la UE).
- Quina situació administrativa tenen els familiars directes de la víctima?
- Estem davant un cas prematrimonial o postmatrimonial?
- Si s'ha celebrat el matrimoni (cas postmatrimonial), quin ritu s'ha seguit? El matrimoni ha estat inscrit al Registre Civil?

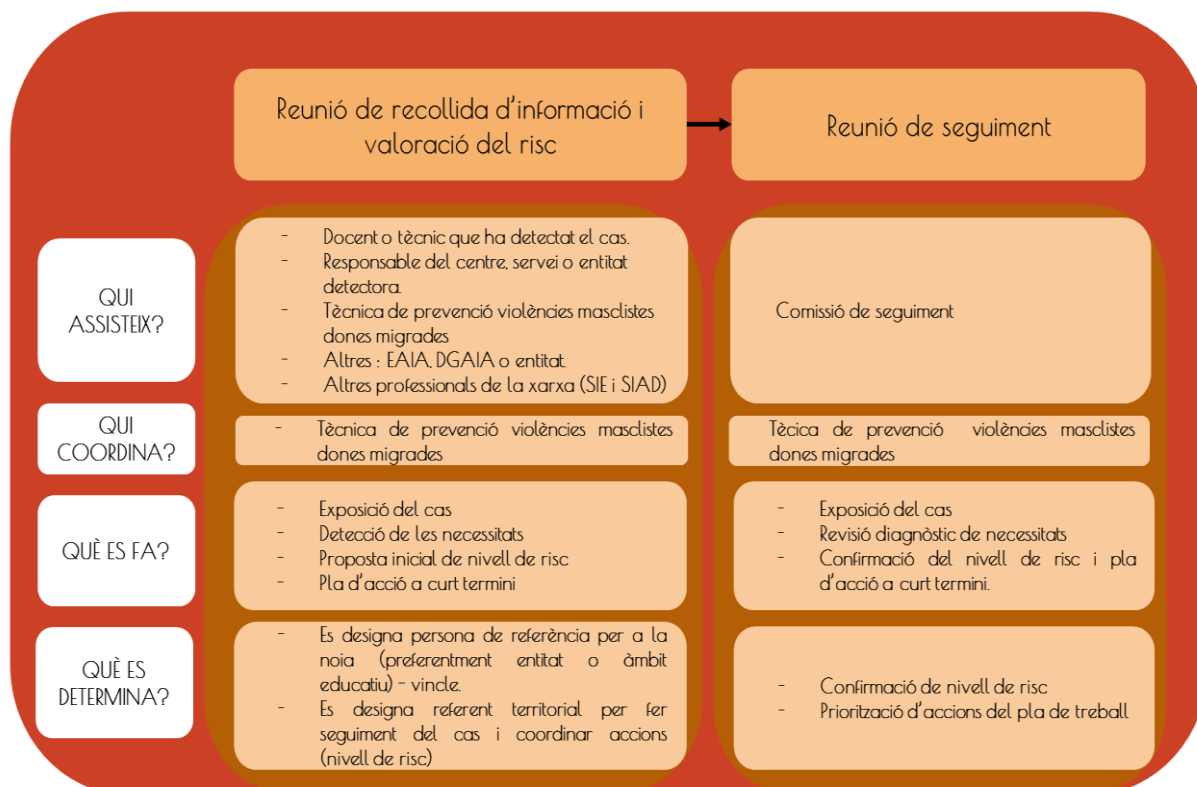
ATENCIÓ

Si es comprova que hi ha risc de matrimoni forçós, cal passar a l'etapa d'atenció i acompanyament a la víctima. En aquest moment és aconsellable reunir els professionals dels diferents àmbits que puguin aportar informació sobre el cas, per establir-ne el nivell de risc i els passos que cal seguir. La intervenció variarà en funció de si es tracta de menors o de majors d'edat.

Un cop s'ha posat en comú tota la informació relativa al cas, s'ha d'acordar quina persona serà l'encarregada de **continuar la intervenció vers la víctima, és a dir, la persona referent** (és aconsellable que sigui la persona amb qui pugui tenir o establir el millor vincle de confiança).

El conjunt de professionals acordarà el pla d'intervenció.

En aquesta reunió també hi participarà la tècnica de prevenció de violències masclistes de la Secretaria d'Igualtat, Migracions i Ciutadania. La seva tasca serà **recollir tota la informació, fer-ne un informe i proposar l'estratègia i els mecanismes d'intervenció**. A més, ha de rebre la informació actualitzada de l'evolució i ha de fer-ne el seguiment amb el professional de confiança.

Consells per a la detecció i la derivació de casos per part dels i les professionals

Llista de verificació immediata: regla de l'única ocasió

- ✓ Parlar amb la víctima a soles, encara que hagi vingut acompanyada.
- ✓ Assegurar-se que la conversa es duu a terme en un lloc segur (sense que algú pugui escoltar-la).
- ✓ Tranquil·litzar-la i assegurar-li que tota la informació que pugui donar és confidencial i que no arribarà a cap dels membres de la seva família o comunitat.
- ✓ Acceptar tot el que digui.
- ✓ Explicar-li totes les opcions i les conseqüències que comporten.
- ✓ Acceptar i respectar la seva voluntat a cada moment.
- ✓ Valorar el risc al qual s'enfronta per mitjà d'una anàlisi profunda de la situació.
- ✓ Establir un mecanisme de contacte segur amb la víctima (per exemple, una paraula o un codi).
- ✓ Obtenir la seva informació detallada i enviar-la a l'organisme necessari.
- ✓ Proporcionar-li el contacte professional (o fer que el memoritzi) i el d'alguna associació de protecció a les víctimes de matrimonis forçosos.
- ✓ Considerar seriosament la necessitat d'intervenció policial i protecció.
- ✓ Fer el possible perquè la persona estigui segura.

Com a professional, no es poden generar aquestes situacions en cap concepte:

- ✗ Deixar marxar la víctima sense un pla de seguretat i seguiment.
- ✗ Posar-se en contacte amb els membres de la família o comunitat si la víctima no ho demana explícitament.
- ✗ Demanar consell als líders de la comunitat.
- ✗ Compartir la informació amb altres persones sense el consentiment de la víctima (excepte en els casos en què hi ha un risc imminent per a la seva vida o, en cas que en tingui, la dels seus fills; en els casos en què la víctima no té

capacitat de donar el seu consentiment de manera lliure i en els casos en què la víctima entén la naturalesa de la situació).²

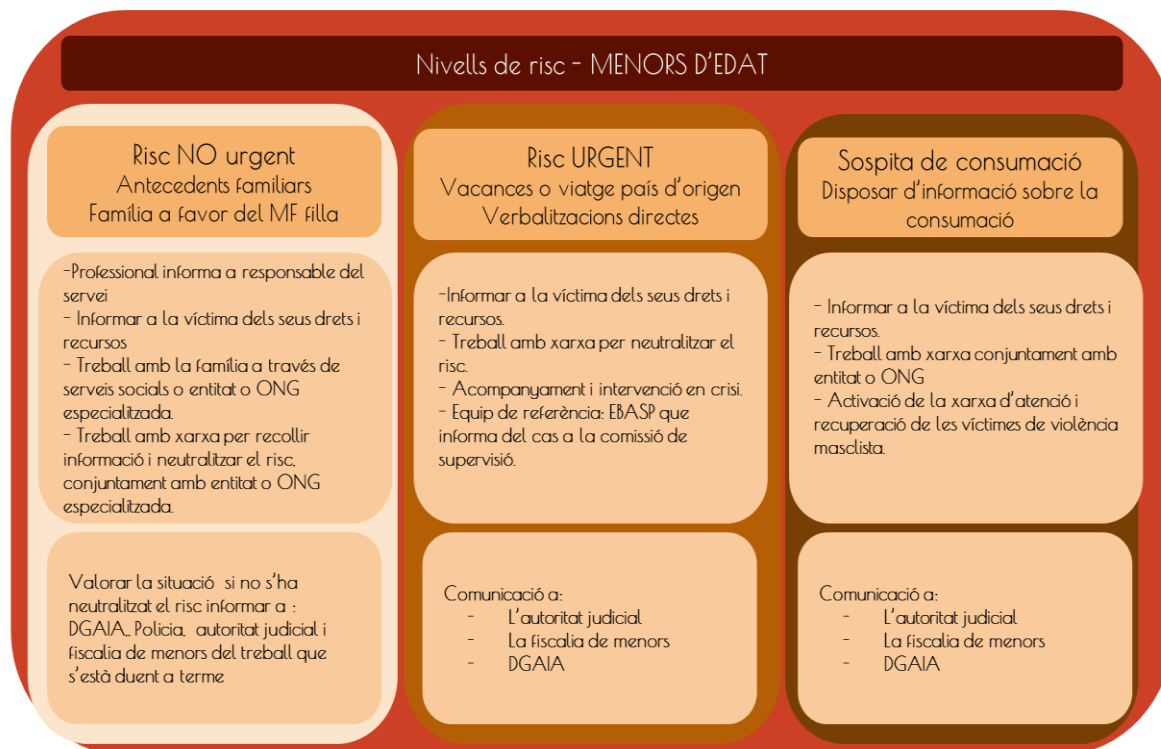
- ✗ Emprendre accions de mediació amb la família, ja que podria posar la víctima en risc.

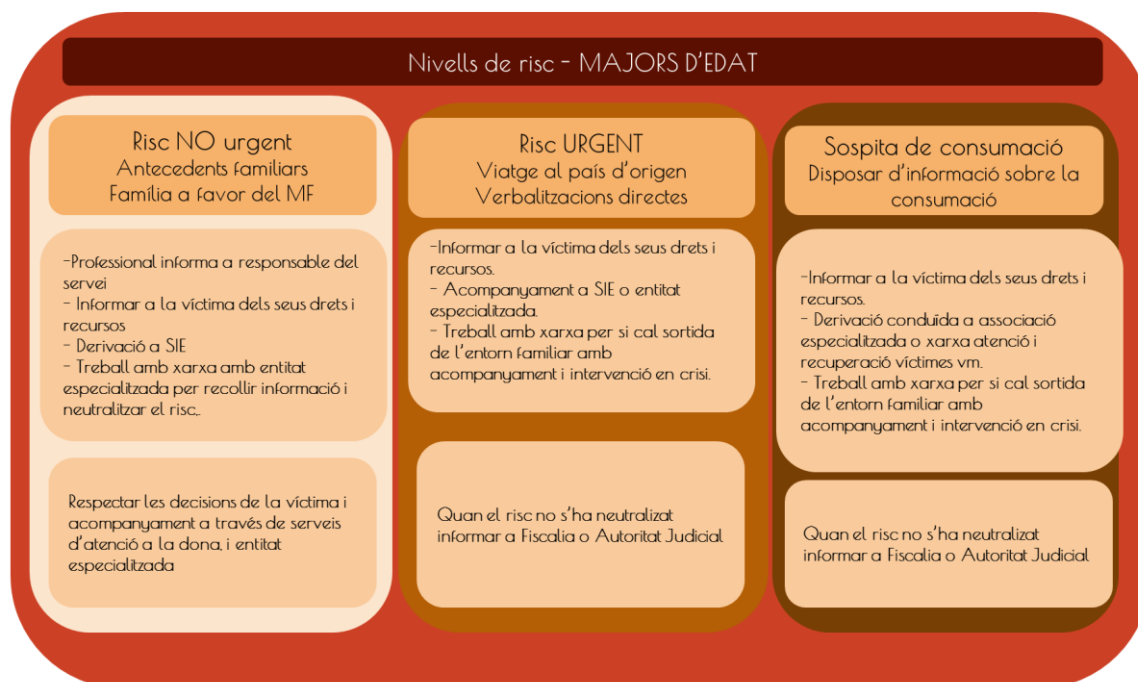
Consells de seguretat i protecció per als professionals que intervenen en la detecció i la derivació de casos per a la seva atenció

- Cal centrar-se sempre en la persona i en la seva protecció. És important evitar accions que puguin posar-la en risc.
- Cal prendre's seriosament les preocupacions de la víctima. Per a una persona que no pertany a la comunitat, pot resultar difícil creure que es troba en una situació en la qual la seva vida corre perill. Amb tot, no es pot subestimar la magnitud de les accions que la família o comunitat pot dur a terme per forçar un matrimoni.
- No s'ha de compartir la informació proporcionada per la víctima o persona en risc amb els membres de la família o la comunitat o amb els amics. Només s'ha de fer amb professionals del nostre sector o d'altres organismes, en aquells casos en què sigui necessari per protegir la persona afectada.
- Cal desar la informació proporcionada en un lloc segur, amb accés restringit i d'acord amb els procediments establerts. Hi ha membres de la comunitat i de la família que podrien treballar en la nostra organització.
- Cal tenir en compte que la vida de la persona afectada pot estar en joc.
- Designar una persona referent que estigui pendent del cas.

² Vegeu les indicacions del capítol VIII del Protocol marc per a una intervenció coordinada contra la violència masclista.

A continuació s'explica la proposta d'atenció de casos en funció del nivell de risc i de la situació de les víctimes (majors o menors d'edat):

RECUPERACIÓ

El paper de la comissió que faci el seguiment dels casos serà clau per abordar la recuperació de la víctima d'un matrimoni forçós. La reavaluació de cada cas serà supervisada per una psicòloga experta del servei d'intervenció especialitzada, que acompanyarà la comissió de seguiment i la supervisió dels casos.

SEGUIMENT I RECUPERACIÓ

Membres de la comissió:

- SIE
- Serveis Socials
- Tècnica prevenció violències masclistes dones migrades
- Entitat especialitzada
- Segons el cas, incorporar altres professionals.

Disseny d'un PLA PERSONALITZAT de cada cas:

- Anàlisi del cas
- Anàlisi de les necessitats.
- Gestió dels recursos necessaris.

ACCIONS A REALITZAR:

- En cas de risc buscar un recurs d'acollida d'urgència, (associació especialitzada o xarxa de recursos d'atenció de dones) i intervenció en crisi.
- Aplicació de les mesures cautelars si se n'han establert (policia)
- Seguiment de les mesures de protecció i seguretat (policia).
- Suport psicològic i acompanyament: intervenció a curt termini (SIE o entitat especialitzada).
- Facilitar la gestió de canvi d'escola/universitat (àmbit educatiu).
- Activació de recursos econòmics i laborals per a la víctima (serveis socials)
- Activació de recursos d'habitatge per a la víctima i els seus fills/es (àmbit social).